

Ks. Franciszek DRĄCZKOWSKI*

METODA WYKRESOGRAFICZNA (WYKRESOGRAFIA) W SŁUŻBIE TEOLOGII

Metoda wykresograficzna, która pojawiła się w teologii w ostatniej dekadzie minionego stulecia, jako propozycja nowa i pionierska, do chwili obecnej nie zyskała recepcji w szerokim gronie odbiorców. Z tej racji, zakładając że większość czytelników nie miała okazji zapoznać się z wymienioną metodą, postanowiono najpierw omówić genezę metody wykresograficznej oraz stan badań jej dedykowanych. Następnie zostanie przedstawiona wykresografia w podstawowym ujęciu, złożonym z siedmiu wykresów oraz paralelnych objaśnień. Na bazie tej prezentacji zostanie ukazana rola służebna wykresografii, która – posługując się strukturami graficzno-geometrycznymi – wspomaga teologię w przezwyciężeniu trudności, z jakimi się boryka. Ostatni punkt zostanie poświęcony omówieniu nowych możliwości, jakie stwarza wykresografia, dzięki którym teologia tradycyjna może ubogacić się w atuty i funkcje, którymi nie dysponuje przekaz czysto werbalny.

1. Geneza metody i stan badań. Metoda wykresograficzna, określana również terminem „wykresografia”, powstała i rozwijała się stopniowo, na bazie wieloletnich studiów przeprowadzonych przez Franciszka Drączkowskiego, w latach 1978-2014. Jej geneza i pierwsza wersja, wiąże się ściśle z badaniami wymienionego autora, poświęconymi pedagogii, agapetologii i eklezjologii Klemensa Aleksandryjskiego. Pierwszy wykres, ilustrujący pięć kolejnych etapów formacji intelektualnej, został przedstawiony w formie trójkąta równoramiennego, podzielonego na pięć płaszczyzn poziomych w pracy *Struktury semantyczne wyrazu παιδεία w dziele Klemensa Aleksandryjskiego Stromateis*¹. Zdaniem Klemensa proces wychowania określany terminem παιδεία, obejmuje też formację moralną, złożoną również z pięciu etapów. Realizacja tych dwóch formacji (δύο παιδείαι) prowadzi do doskonałej miłości (ἀγάπη τελεία). Powyższe prawdy zostały zobrazowane w formie dużego trójkąta równoramiennego, podzielonego pionowo na dwie części, z których każda została podzielona na pięć płaszczyzn poziomych, gdzie zostały

* Ks. prof. dr hab. Franciszek Drączkowski – emerytowany pracownik Wydziału Teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II; e-mail: voxpatr@kul.lublin.pl.

¹ Por. F. Drączkowski, *Struktury semantyczne wyrazu paideia w dziele Klemensa Aleksandryjskiego ΣΤΡΟΜΑΤΕΙΣ*, w: *Z zagadnień literatury greckiej*, red. J. Pliszczyńska, Lublin 1978, 140.

wpisane poszczególne wartości, określając etapy obu formacji, prowadzące do doskonałej miłości. „Bóg jest miłością” (1J 4, 16). „Miłość jest z Boga” (1J 4, 7). By zobrazować te prawdy, na szczycie wymienionego trójkąta równoramiennego został zamieszczony trójkąt równoboczny, obrazujący symbolicznie Boga w Trójcy Świętej Jedyne, który jest źródłem miłości. W efekcie powstała struktura geometryczna złożona z dwóch trójkątów złączonych ze sobą wewnątrz w układzie wertykalnym, którą autor określił nazwą „struktura agape”². Dalsze studia nad eklezjologią Klemensa doprowadziły do konstatacji, że wymieniona „struktura agape” jest również strukturą Kościoła³.

Kontynuując badania nad fenomenem ἀγάπη F. Drączkowski postanowił zweryfikować wyniki swych badań w oparciu o analizę dalszych źródeł patrystycznych. Pseudo-Dionizy Areopagita twierdzi, że miłość Boga jest jakby „kołem (κύκλος) wiecznym”⁴ oraz „mocą (δύναμις) jednoczącą i kierującą”⁵. W oparciu o te określenia symboliczny obraz Boga Jedyne w trzech osobach został przedstawiony w postaci koła (okręgu), w które został wpisany trójkąt równoboczny (przedstawienie spotykane często w ikonografii kościelnej). Na okręgu zostały zamieszczone trzy strzałki, obrazujące moc (δύναμις) miłości, którą Ojciec miłuje Syna, Syn miłuje Ojca, a Duch Święty jest uosobioną miłością ich Obu. To przedstawienie zostało po raz pierwszy zamieszczone w monografii *Miłość syntezą chrześcijaństwa*⁶.

Według Klemensa Aleksandryjskiego „miłość (ἀγάπη) jest wspólnotą życia (κοινωνία βίου)”⁷. Aplikując to określenie do Janowej formuły „Bóg jest miłością – ἀγάπη” (1J 4, 16), można powiedzieć, że Bóg jest doskonałą wspólnotą życia Ojca, Syna i Ducha Świętego. Przez wcielenie Syna Bożego wspólnota życia Osób Boskich stała się Bosko-ludzką wspólnotą życia. W nawiązaniu do wyżej przedstawionej „struktury agape” graficzny obraz miłości, w wymiarze Bosko-ludzkim, został przedstawiony w formie dwóch okręgów i dwóch trójkątów złączonych ze sobą wewnątrz w układzie wertykalnym. Ta „struktura agape” jest również strukturą Kościoła⁸. Pełnia miłości jest w Bogu Wcielonym Jezusie Chrystusie. Jej obrazem jest winny krzew: „Ja jestem winnym krzewem, wy latoroślami” (J 15, 5). Miłość – ἀγάπη posiada dwa fundamentalne wymiary: ontyczny – rzeczywistość winnego krzewu oraz dynamiczny – moc Boża, moc Ducha Świętego, którą oznaczają soki winnego krzewu. Te dwa wymiary są nierozdzielne. Kościół jest „wspólnotą miłości”⁹. W dokumentach Soboru Watykańskiego II Kościół został nazwany

² Tenże, *Kościół – Agape według Klemensa Aleksandryjskiego*, Lublin 1983, 74.

³ Por. tamże, s. 128-132.

⁴ Pseudo-Dionysius Areopagita, *De divinis nominibus* 4, 14, PG 3, 777A, tłum. E. Bułhak: Pseudo-Dionizy Areopagita, *O imionach Bożych*, Lublin 1995, 35.

⁵ Tamże, PG 3, 776D, tłum. Bułhak, s. 35.

⁶ Por. F. Drączkowski, *Miłość syntezą chrześcijaństwa*, Lublin 1990, 37.

⁷ Clemens Alexandrinus, *Stromata* II 41, 2, PG 8, 976C, tłum własne.

⁸ Por. Drączkowski, *Miłość syntezą chrześcijaństwa*, s. 179.

⁹ Por. Benedictus XVI, *Litterae encyclicae „Deus caritas est”* 19, AAS 98 (2006) 233.

„zgrupowaniem miłości” (*coetus caritatis*)¹⁰ w nawiązaniu do *Listu do Rzymian* Ignacego Antiocheńskiego, gdzie Kościół został określony terminem ὀγάπη. Wyżej opisana „struktura geometryczna” ὀγάπη i Kościoła stanowi główny „rdzeń” i podstawową „osnowę” metody wykresograficznej. Z tej racji pojawia się ona w formie identycznej lub zmodyfikowanej tematycznie we wszystkich następnych wykresach.

W dalszych pracach F. Drączkowskiego metoda wykresograficzna uległa „poszerzeniu” o dalsze „ogniwa” (wykresy) ilustrujące historię zbawienia. W pracy *Poza miłością nie ma zbawienia*¹¹ został ukazany skrót historii zbawienia w 10 przedstawieniach geometrycznych. W obszernej monografii tegoż autora *Nowa wizja teologii. Ujęcie graficzne*¹² został przedstawiony zarys nauki wiary w 30 ujęciach graficznych. W pracy *Metoda wykresograficzna w katechezie*, złożonej z 16 wykresów, autor po raz pierwszy posłużył się określeniem „metoda wykresograficzna” oraz podał jej zwięzłą charakterystykę¹³. Praca *Skrót Katechizmu w ujęciu graficznym*¹⁴ złożona jest z 30 wykresów oraz objaśnień katechizmowych zamieszczonych na paralelnych stronach. W publikacji *Teologia w kategoriach geometryczno-matematycznych*, złożonej z 9 wykresów, Autor omawiając w osobnych paragrafach funkcje „dydaktyczno-korygujące” metody, stwierdza, że wykresografia ułatwia korektę 16 różnych „nieprawidłowości oraz błędów”¹⁵. W monografii *Poza Kościołem nie ma zbawienia. Ujęcie graficzne*¹⁶, złożonej z 22 wykresów, Autor po raz pierwszy wpisał do wykresów ikonę Chrystusa Miłosiernego, w formie mocno rozjaśnionej. Tego rodzaju ujęcia geometryczno-obrazowe pojawiają się we wszystkich następnych jego pozycjach książkowych.

W roku 2009 badania nad metodą wykresograficzną zainicjował student dogmatyki, Krzysztof Krukowski, który podjął się opracowania następującego tematu pracy doktorskiej: *Wartość gnozeologiczna i dydaktyczna metody wykresograficznej w teologii*. Publiczna obrona wymienionej rozprawy odbyła się 31 stycznia 2013 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Wyniki swych badań K. Krukowski opublikował w dwóch pozycjach książkowych: *Nowe narzędzie ewangelizacji. „Metoda wykresograficzna”*¹⁷ oraz *Geometryczna wizja Boskiej rzeczywistości*¹⁸.

¹⁰ Concilium Vaticanum II, *Lumen gentium* 13, ed. i tłum., w: *Sobór Watykański II. Konstytucje – dekrety – deklaracje*, tekst łacińsko-polski, Paris 1967, 95-96.

¹¹ Por. F. Drączkowski, *Poza miłością nie ma zbawienia*, Pelplin – Toruń 1996.

¹² Por. tenże, *Nowa wizja teologii. Ujęcie graficzne*, Pelplin – Lublin 2000.

¹³ Por. tenże, *Metoda wykresograficzna w katechezie*, Pelplin 2001, 136-138.

¹⁴ Por. tenże, *Skrót Katechizmu w ujęciu graficznym*, Lublin – Sandomierz 2002.

¹⁵ Tenże, *Teologia w kategoriach geometryczno-matematycznych*, Pelplin 2003, 120.

¹⁶ Por. tenże, *Poza Kościołem nie ma zbawienia. Ujęcie graficzne*, Pelplin 2008.

¹⁷ Por. K. Krukowski, *Nowe narzędzie ewangelizacji. „Metoda wykresograficzna”*, Lublin – Pelplin 2011.

¹⁸ Por. tenże, *Geometryczna wizja Boskiej rzeczywistości*, Pelplin 2013.

Kontynuując badania poświęcone wykresografii, F. Drączkowski opublikował dalsze pozycje książkowe: *Dogmatyka w obrazach graficznych. Zagadnienia wybrane*¹⁹; *Geometryczna struktura teologii*²⁰; *Synteza teologii w ujęciu graficznym*²¹, która została przetłumaczona i wydana w języku niemieckim²²; oraz *Synteza teologii w ujęciu graficznym. Wydanie drugie, poszerzone*²³, która również została przetłumaczona i wydana w języku niemieckim²⁴. W tej liczącej zaledwie 88 stron pracy, złożonej z 30 wykresów, została przedstawiona metoda wykresograficzna w ujęciu sumarycznym i finalnym. Istotnym dopełnieniem były wykresy obrazujące misterium ziemskiego życia Chrystusa, misterium paschalne oraz sakramenty Kościoła, Zostały też wprowadzone trzy nowe przedstawienia obrazowe: Dziecię Jezus, Chrystus nauczający oraz Chrystus ukrzyżowany. Po raz pierwszy został określony błąd, jakim jest *trychotomia* teologiczna.

Nowy rozdział studiów, dotyczących metody wykresograficznej, zapoczątkował Edward Wasilewski, wykładowca homiletyki, zatrudniony od 2012 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W swych badaniach koncentrował się głównie nad kwestią aplikacji założeń metody wykresograficznej do homiletyki, sakramentologii, teologii moralnej, duchowości chrześcijańskiej oraz katechetyki. E. Wasilewski jest autorem sześciu następujących pozycji książkowych: *Aplikacja założeń metody wykresograficznej do teorii i praktyki homiletycznej*²⁵, która stanowiła monografię habilitacyjną; *Geometria w służbie teologii*²⁶; *Ideal świętości. Przekaz Dobrej Nowiny w ujęciach graficzno-obrazowych*²⁷ – praca przetłumaczona i wydana w języku niemieckim²⁸; *Podstawowe Prawdy katechizmowe w 33 ujęciach graficzno-obrazowych. Pomoce katechetyczne z płytą CD*²⁹; *Chrzest. Wszczępienie w Mistyczne Ciało Chrystusa*³⁰; *Wykresografia – Przełom „gutenbergiański” w teologii*³¹. Ostatnia z wymienionych prac powstała na bazie

¹⁹ Por. F. Drączkowski, *Dogmatyka w obrazach graficznych. Zagadnienia wybrane*, Pelplin 2011.

²⁰ Por. tenże, *Geometryczna struktura teologii*, Pelplin 2012.

²¹ Por. tenże, *Synteza teologii w ujęciu graficznym*, Pelplin 2012.

²² Por. tenże, *Synthese der Theologie in grafischer Darstellung*, Leipzig 2013.

²³ Por. tenże, *Synteza teologii w ujęciu graficznym. Wydanie drugie, poszerzone*, Lublin 2014.

²⁴ Por. tenże, *Synthese der Theologie in grafischer Darstellung. Zweite, erweiterte Auflage*, Leipzig 2014.

²⁵ Por. E. Wasilewski, *Aplikacja założeń metody wykresograficznej do teorii i praktyki homiletycznej*, Gniezno 2015.

²⁶ Por. tenże, *Geometria w służbie teologii*, Pelplin 2015.

²⁷ Por. tenże, *Ideal świętości. Przekaz Dobrej Nowiny w ujęciach graficzno-obrazowych*, Gniezno 2015.

²⁸ Por. tenże, *Das Ideal der Heiligkeit. Die Botschaft der Guten Nachricht in grafisch-bildlichen Darstellungen*, Leipzig 2015.

²⁹ Por. tenże, *Podstawowe Prawdy katechizmowe w 33 ujęciach graficzno-obrazowych. Pomoce katechetyczne z płytą CD*, Gniezno 2016.

³⁰ Por. tenże, *Chrzest. Wszczępienie w Mistyczne Ciało Chrystusa*, Gniezno 2016.

³¹ Por. tenże, *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, Gniezno 2017.

artykułu E. Wasilewskiego *Ein „Gutenbergischer” Wendepunkt in der Theologie*³² wydanej w Niemczech (Rothenburg).

Wyżej wymienione wszystkie pozycje książkowe doczekały się 28 recenzji i opinii specjalistów, reprezentujących polskie i zagraniczne środowiska naukowe. Według ich zgodnej opinii metoda wykresograficzna (wykresografia) może być zastosowana zarówno w wykładzie teologii, jak i w szeroko rozumianej dydaktyce Kościoła. Skromne ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na ich omówienie. Zainteresowanych odsyłam do wyżej wymienionej pracy E. Wasilewskiego: *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, gdzie zostały one częściowo omówione w korpusie pracy (s. 89-93), a ich kompletny zestaw został podany w bibliografii załącznikowej (s. 106-107). Należy też dodać, że oprócz wyżej wymienionych pozycji książkowych, ukazały się też artykuły naukowe poświęcone wykresografii, których autorami są: F. Drączkowski (5), K. Krukowski (2), J. Szulist (1) oraz E. Wasilewski (6). Ich wykaz łaskawy czytelnik znajdzie również w wyżej wymienionej pozycji książkowej E. Wasilewskiego (s. 105).

2. Podstawowe założenia wykresografii.

a) Definicja wykresografii. Na bazie określeń opisowych i cząstkowych, spotykanych w pracach F. Drączkowskiego, została wypracowana następująca definicja wykresografii: „**Wykresografia – sposób przedstawiania prawd wiary przy pomocy ujęć paralelnych, to znaczy werbalnych oraz graficzno-obrazowych**”³³.

Tradycyjny przekaz werbalny, jako czynnik priorytetowy i niezbędny, nadal pełni w wykresografii ważną funkcję inicjującą oraz interpretacyjną. Znajomość podstawowych prawd wiary, osiągnięta na drodze pisemnego przekazu, jest czynnikiem wstępnym i warunkującym zrozumienie założeń wykresografii. Wprowadzenie ujęć wizualnych należy traktować jako element wtórny i dopełniający. Dzięki wprowadzeniu przedstawień wizualnych przekaz werbalny zostaje ubogacony znakiem graficznym.

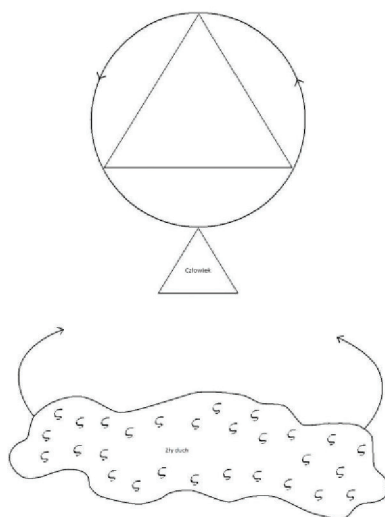
b) Ujęcia graficzno-obrazowe. Metoda wykresograficzna dysponuje 33 wykresami. Ich przedstawienie i omówienie przekracza ramy niniejszego opracowania. Mając na uwadze tych czytelników, którzy dotychczas nie zetknęli się z wykresografią, poprzestaniemy na prezentacji siedmiu wykresów, które konstytuują podstawowy „rdzeń” metody. Punktem wyjścia jest symboliczny obraz Boga Jedynego, przedstawiany w formie okręgu – koła (κύκλος). Tego symbolicznego obrazu Boga, który jest duchem niewidzialnym, nieograniczonym żadną formą materialną, nie należy traktować statycznie, lecz dynamicznie. Obraz koła można powiększać i pomniejszać w nieskończoność. Symboliczne biblijne obrazy Boga: światło, ogień, słońce, kumulują się w obrazie

³² Por. tenże, *Ein „Gutenbergischer” Wendepunkt in der Theologie*, „Forum Katholische Theologie” 32 (2016) z. 2, 92-107.

³³ Tenże, *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, s. 71.

słońca, którego tarcza jest kolistą, a promienie rozchodzą się w kręgach kolistych. Okrąg, symboliczny obraz Boga, ułatwia zrozumienie niektórych Jego przymiotów, takich jak: doskonałość (kształt koła uważany jest za najdoskonalszą formę geometryczną – Platon, Arystoteles, św. Augustyn), wieczność (bieg po okręgu może trwać wiecznie), wszechobecność (okrąg powiększany w nieskończoność przenika wszystkie byty stworzone). Symboliczny obraz Boga w Trójcy Świętej Jedyneho został przedstawiony w formie okręgu, w który został wpisany trójkąt równoboczny (na okręgu zamieszczono strzałki). Jeden okrąg oznacza jedność natury (substancji) i istoty Boskiej; trójkąt równoboczny oznacza troistość i równość Osób Boskich. Przedstawienia antropomorficzne Trójcy Świętej, spotykane w sztuce sakralnej, mogą prowadzić do następujących błędów: antropomorfizmu – pomniejszanie istoty Boskiej do kategorii ludzkich; tryteizm – wiara w trzech bogów; teandria – przekonanie, że Bóg jest mężczyzną; subordynacjonizm – pogląd, że Syn i Duch Święty są podporządkowani Ojcu – nie są równi Ojcu; *negatio coaeternitatis* – negacja współwieczności Syna Bożego i Ducha Świętego. Przedstawienie symboliczno-geometryczne Trójcy Świętej, ułatwia korektę wymienionych błędów.

Wykres 1: Przyjaźń człowieka z Bogiem³⁴

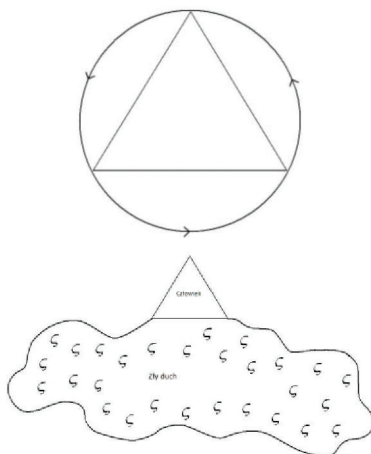

Człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boże, co ilustruje mały trójkąt równoboczny; jego złączenie z „górną strukturą” (duży trójkąt równoboczny wpisany w okrąg) oznacza stan przyjaźni człowieka z Bogiem. „Struktura dolna”, o nieregularnych kształtach, oznacza królestwo szatana, w którym panuje chaos i zamieszanie; literą sigma (ς), będącą inicjałem greckiej nazwy szatana (σατανᾶς), zostały oznaczone złe duchy. Łuki opatrzone

³⁴ Por. Drączkowski, *Synteza teologii w ujęciu graficznym*, s. 21.

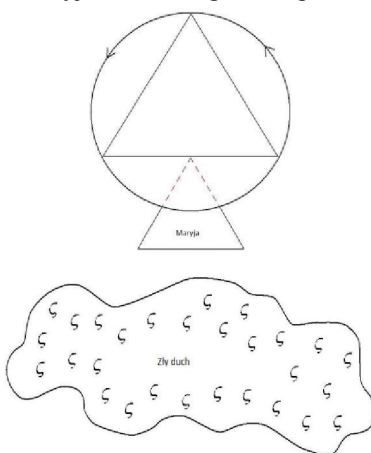
strzałkami, wychodząc z „dolnej struktury”, oznaczają wrogą działalność szatana, skierowaną przeciw pierwszemu człowiekowi.

Wykres 2: Zerwanie przyjaźni z Bogiem³⁵

Oderwanie małego trójkąta (oznaczającego człowieka) od „górnej struktury” (trójkąt równoboczny wpisany w koło), oznaczającej Boga w Trójcy Świętej Jedyne, ilustruje skutki grzechu pierworodnego: zerwanie jedności z Bogiem i oddalenie się od Niego. Złączenie małego trójkąta ze „strukturą dolną”, oznaczającą królestwo Szatana, obrazuje stan pierwszego człowieka, który zrywając przyjaźń z Bogiem – popadł w niewolę szatana. Określenie grzechu pierworodnego tylko w ujęciu legalistycznym, jako „grzesznego nieposłuszeństwa”, nie określa w pełni jego istoty i skutków.

Wykres 3: Maryja wolna od grzechu pierworodnego³⁶

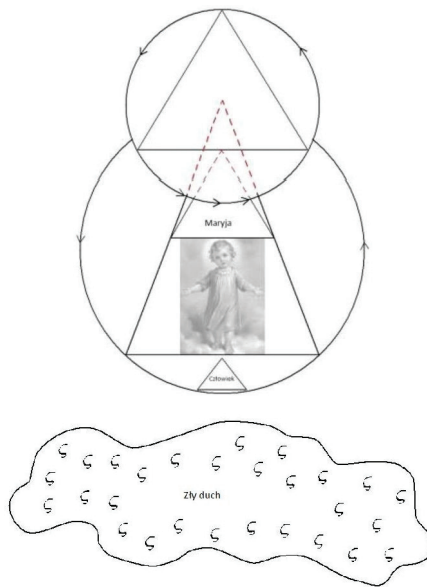

³⁵ Por. tamże, s. 23.

³⁶ Por. tamże, s. 25.

Włączenie małego trójkąta, oznaczającego Maryję, w „górną strukturę”, symbolicznie obrazującą Boga w Trójcy Świętej Jedynego (włączenie Maryi oznaczone liniami przerywanymi), ilustruje prawdę o wolności Maryi od grzechu pierwotnego „na mocy przewidzianych zasług Jezusa Chrystusa”, jej Syna; Maryja została „uprzednio odkupiona” (*prae-redempta*) oraz włączona, przez Ducha Świętego, do „wewnętrznej komunii z osobami Trójcy Świętej”. Maryi nie dotknęły konsekwencje grzechu pierwotnego. Zjednoczona z Bogiem, zachowała łaskę pierwotnej świętości, harmonię pierwotnej sprawiedliwości, absolutną wolność od wszelkiego, nawet najmniejszego grzechu. Określenie „niepokalana”, etymologicznie oznaczające „nie splamiona brudem grzechu”, nie oddaje w pełni niezwykłego wyróżnienia i wyniesienia Maryi. W niej Bóg przygotował godne mieszkanie dla swego Syna.

Wykres 4: Wcielenie Syna Bożego³⁷

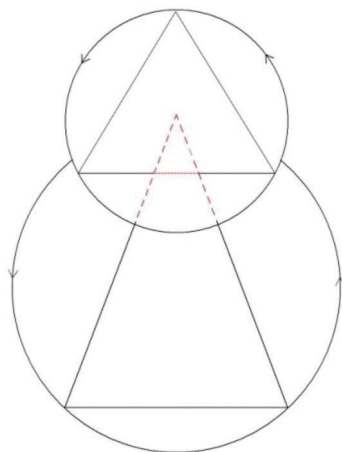

Prawdę o Synu Bożym, który w łonie Maryi „począł się z Ducha Świętego”, oznaczają strzałki na górnym okręgu, przenikając trójkąt oznaczający Maryję. By zobrazować „zstąpienie” Syna Bożego, wcielenie Słowa, wprowadzono z „górnego struktury” duży trójkąt równoramienny, który oznacza Chrystusa, który jako Syn Boży „zstąpił z nieba” cały w swym Bóstwie, nierozdzielny z Ojcem i Duchem Świętym, co obrazuje dolny okrąg (półokrąg) wyprowadzony z „górnego struktury”. Wymiar widzialny wcielenia obrazuje ikona Chrystusa (Jezus – dziecię); wymiar niewidzialny – trójkąt równoramienny (Mistyczne Ciało Chrystusa – Kościół). Jeden obraz ukazuje jedność

³⁷ Por tamże, s. 27.

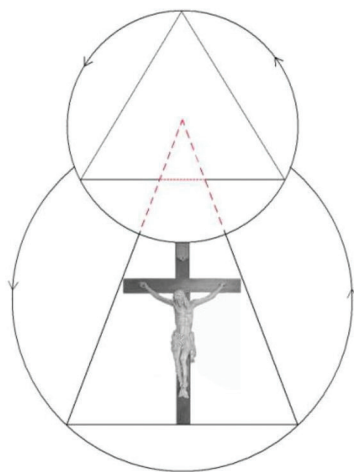
Osoby Chrystusa, Boga Wcielonego. Maryja jest matką „Całego Chrystusa” – Matką Kościoła. W nauce o Chrystusie często jednostronnie eksponuje się prawdę o Jego człowieczeństwie, zaś „zstąpienie na ziemię” bywa rozumiane jako „odejście” Syna od Ojca i Ducha Świętego. Te dwa błędy można określić jako: kryptoarianizm (ukryta negacja Bóstwa Chrystusa) oraz anachorezę Syna (gr. ἀναχωρέω – wycofać się), to jest rozerwanie jedności Trójcy Świętej przez „zstąpienie z nieba” Syna Bożego na ziemię.

Wykres 5: Wcielenie Syna Bożego – narodzeniem Kościoła³⁸

Według teorii inkarnacyjnej, zwanej też ontologiczną lub mistyczną (Orygenes, Klemens Aleksandryjski, św. Ireneusz z Lyonu, św. Atanazy Wielki, św. Grzegorz z Nyssy, św. Cyryl Aleksandryjski, bł. Jan Duns Szkot, J.A. Möhler, P. Teilhard de Chardin i inni), cały Kościół Chrystusowy narodził się już w momencie wcielenia Słowa Bożego, które stanowiło jutrznię królestwa Bożego. We wcieleniu nastąpił najdoskonalszy rodzaj odkupienia, polegający na ontycznym zjednoczeniu się Boga i człowieka na sposób osobowy (hipostatyczny). Wszystko inne jest już tylko historycznym rozwinięciem tej tajemnicy. A zatem Kościół narodził się w Betlejem lub Nazarecie. Trwałego źródła komunii kościelnej należy szukać w chrystologii: Wcielony jest sam w sobie komunią Boga z ludźmi, a najgłębszy rdzeń chrześcijańskości sprowadza się do uczestnictwa w misterium Wcielenia. Wcielenie Syna Bożego jest jakby mostem przerzuconym nad przepaścią, którą wytworzył grzech pierworodny. Należy zaznaczyć, że powyższa struktura geometryczna, złożona z dwóch kół i dwóch trójkątów, złączonych ze sobą w pozycji wertykalnej, stanowi „rdzeń” metody wykresograficznej i powraca, w formie zmodyfikowanej, we wszystkich następnych wykresach.

³⁸ Por. tamże, s. 29.

Wykres 6: Misterium Odkupienia³⁹

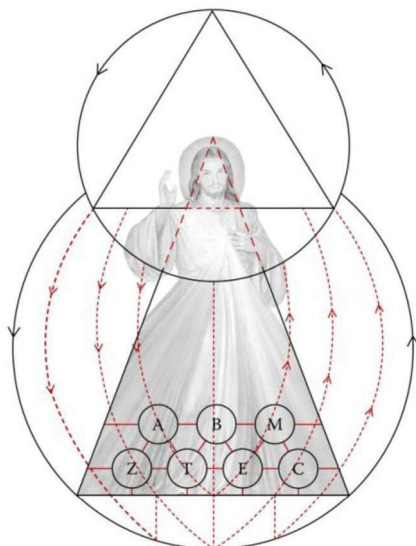
„Całe życie Chrystusa jest misterium Odkupienia. Odkupienie przychodzi do nas przede wszystkim przez krew Krzyża, ale to misterium jest obecne w całym życiu Chrystusa; jest już w Jego Wcieleniu [...], w Jego życiu ukrytym [...], w Jego słowie [...], w Jego uzdrowieniach i egzorcyzmach [...], w Jego zmartwychwstaniu, przez które nas usprawiedliwia”⁴⁰. Na bazie struktury geometrycznej przedstawionej na poprzednim wykresie, Misterium Odkupienia zostało przedstawione w formie następujących wykresów: „Misteria ziemskiego życia Chrystusa” (w dolny trójkąt równoramienny została wpisana ikona Chrystusa Nauczającego); „Odkupieńcza męka i śmierć Chrystusa” (w dolny trójkąt równoramienny został wpisany krzyż); „Zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Chrystusa” (w całą strukturę geometryczną została wpisana ikona Chrystusa Miłosiernego), w formie mocno rozjaśnionej, jakby przenikniętej światłem – „Ja jestem światłością świata” (J 8, 22). Należy zaznaczyć, że ostania z wymienionych modyfikacji została zachowana we wszystkich dalszych wykresach. Kolejny wykres obrazuje „Zesłanie Ducha Świętego”. „W dzień Pięćdziesiątnicy, po upływie siedmiu tygodni paschalnych, Pascha Chrystusa wypełniła się przez wylanie Ducha Świętego, który zostaje objawiony, dany i udzielony jako Osoba Boska: Chrystus Pan ze swej Pełni wylewa obficie Ducha”⁴¹. „Wtedy «Kościół został publicznie objawiony wobec wielu, rozpoczęło się szerzenie Ewangelii»”⁴². Przez kolejne etapy misterium odkupienia Kościół sukcesywnie wypełniał się, osiągając swoją pełnię w dniu Pięćdziesiątnicy.

³⁹ Por. tamże, s. 33.

⁴⁰ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2003, nr 517.

⁴¹ Tamże, nr 731.

⁴² Tamże, nr 767.

Wykres 7: Kościół Chrystusowy – „Cały Chrystus” (KKK 795)⁴³

„Kościół jest Ciałem, którego Chrystus jest Głową”⁴⁴. „Kościół i Chrystus tworzą więc «całego Chrystusa» (*Christus totus*). Kościół stanowi jedno z Chrystusem”⁴⁵. Kościół jest Mistycznym Ciałem Chrystusa (co ilustruje duży trójkąt równoramienny); Kościół jest Ludem Bożym (co obrazują małe koła z wpisanymi inicjałami imion); Kościół jest świątynią Ducha Świętego (co obrazują linie przerywane wychodzące z „górnej struktury”). Chrzest włącza w Kościół Chrystusowy, który jest Ciałem Mistycznym Chrystusa, wspólnotą Ludu Bożego i świątynią Ducha Świętego. W jednym ujęciu *Christus totus* zespala się i są wizualnie postrzegalne trzy podstawowe określenia Kościoła.

Wykres *Christus totus* aplikowany jest do referowania zagadnień z różnych dziedzin teologii, których zakresy się „zazębiają” lub częściowo pokrywają. Posługując się różnymi modyfikacjami wykresu *Christus totus*, Autor metody ilustruje i omawia zagadnienia z takich dziedzin, jak: agapetologia (Kościół – wspólnota miłości, upodobnienie do Chrystusa – wzrost w miłości, miłość bliźniego w miłości Chrystusa, miłość a dobroczynność); sakramentologia (chrzest – wszczępienie w Ciało Chrystusa – Kościół, bierzmowanie, sakramenty uzdrowienia, Eucharystia, sakrament święceń, małżeństwo); eschatologia (czyściec – proces dalszego doskonalenia, chrzest pragnienia – szansa dla wszystkich?, piekło – dobrowolne odłączenie się od Chrystusa, świętych obcowanie, upodobnienie do Chrystusa przez miłość doskonałą – antycypacja nieba)⁴⁶.

⁴³ Por. Wasilewski, *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, s. 44.

⁴⁴ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 807.

⁴⁵ Tamże, nr 795.

⁴⁶ Por. Drączkowski, *Synteza teologii w ujęciu graficznym*, s. 46-76.

3. Przelamanie ekskluzywności współczesnej teologii.

a) Trudności związane z przekazem werbalnym. Przekaz słowny stosowany we współczesnym piśmiennictwie teologicznym, którego szata językowa często pełna jest zwrotów nieprecyzyjnych i mglistych oraz wieloznacznych ogólników i pojęć enigmatycznych, jest niekomunikatywny i dla przeciętnego czytelnika niezrozumiały. Odnosi się wrażenie, iż budowa długich zdań i zawilgość narracji, pełnej wyrazów obcego pochodzenia i neologizmów, jest z góry zamierzona i ma stanowić kryterium tzw. „naukowości”. Przy takim założeniu język współczesnej teologii staje się językiem ezoterycznym, który przesądza poniekąd o ściśle elitarnym charakterze pism teologicznych, przeznaczonych dla bardzo wąskiej grupy odbiorców, głównie teologów specjalistów.

Powyższej trudności może zaradzić wprowadzenie wykresografii do wykładu teologii. Poszczególne wykresy, złożone z figur geometrycznych, ukazują omawiane prawdy wiary w sposób jasny, prosty i zrozumiały. Dalszą zaletą form wizualnych, operujących rysunkiem złożonym z figur geometrycznych, jest skrót graficzny, który również ułatwia zapamiętanie. Rysunek wyobraża wzrokowo to, co w książce zajmuje kilkanaście stron. Wprowadzenie wykresów na oznaczenie rzeczywistości duchowych czyni postrzegalnym to, co abstrakcyjne i trudne do wyobrażenia.

b) „Segmentowość” współczesnej teologii. Dalszym czynnikiem, który wpływa na ekskluzywny charakter teologii współczesnej jest jej podział na dziesiątki dyscyplin i poddyscyplin szczegółowych, które stanowią odrębne jednostki autonomiczne, pozostające we wzajemnej izolacji. Co więcej, poszczególne dyscypliny teologiczne, dysponujące własnymi metodami, wypracowują własne słownictwo i odrębną terminologię. W konsekwencji wydane opracowania, koncentrujące się na specjalistycznej problematyce, stają się jeszcze bardziej niedostępne dla przeciętnego laika. W przelamaniu „segmentowości” teologii może pomóc wykresografia, która ukazuje globalną wizję teologii, w ujęciu chrystocentrycznym. Cała historia zbawienia zmierza ku Chrystusowi w Jego Bosko-ludzkiej strukturze; w Nim znajduje soteryjne dokonanie i eklezjalne wypełnienie oraz eschatyczne dopełnienie. W jednym ujęciu *Christus totus* postrzegalna jest jedność oraz wieloaspektowość (aspekty: trynitarny, chrystocentryczny, pneumatologiczny oraz eklezjalny).

c) Zmienność ujęć werbalnych. Teologia tradycyjna oparta na przekazie werbalnym, referując poszczególne kwestie, podejmuje wielokrotnie komponowanie nowych tekstów, tworząc zazwyczaj zróżnicowane opracowania. W konsekwencji opracowania tej samej tematyki, przez różnych autorów, w warstwie słownej jest odmienne. To zjawisko można szczególnie zaobserwować czytając omówienia tych samych tematów w różnych opracowaniach podręcznikowych czy encyklopedycznych. Ta zmienność wiąże się też z kwestią doboru różnych tekstów źródłowych, w tym szczególnie biblijnych oraz z tendencją do eksponowania indywidualnych poglądów i preferencji doktrynalnych.

W przeciwieństwie do tego struktura geometryczna wszystkich wykresów, jakimi dysponuje metoda wykresograficzna, jest stała i niezmienna, zawsze identyczna i jednakowa. Parallele objaśnienia, zmienne w ujęciu werbalnym, zawsze mają swój stały punkt odniesienia, którym są przedstawienia graficzno-geometryczne. Poszczególne wykresy mogą być traktowane jako samodzielne „ogniwa” wykładu, które dają się łatwo powielać i kopiować. Dzięki temu wykład teologii, w ujęciu podstawowym, może być podany w formie krótkiej, zwięzłej i stałej. Stwarza to możliwość popularyzacji teologii w różnych środowiskach kulturowych i językowych.

Wykresografia jest w stanie zaradzić trudnościom, z którymi boryka się współczesna teologia. Zawiłość i niekomunikatywność przekazu werbalnego może zostać przełamana dzięki wprowadzeniu jasnych, prostych i wyrazistych ujęć graficzno-geometrycznych. „Segmentowość” teologii może zostać przełamana przez wprowadzenie wykresografii, ukazującej globalną wizję teologii w ujęciu chrystocentrycznym. Zmienność ujęć werbalnych może zostać przełamana dzięki wprowadzeniu stałych struktur geometrycznych, którymi posługuje się wykresografia. Dzięki wymienionym modyfikacjom tradycyjna teologia ekskluzywna może zyskać status teologii popularnej.

4. Ubogacenie teologii tradycyjnej o nowe atuty i funkcje.

a) **Przewyciężenie trychotomii teologicznej.** Przez *trychotomię* teologiczną (gr. τριχῶα – na 3 części; τομή – rozdzielanie) rozumiemy błędny pogląd, polegający na zupełnym oddzieleniu Boga w Trójcy Świętej Jedyne od Chrystusa i od Jego Kościoła. Błąd ten pojawia się w nauce niektórych teologów oraz świadomości i podświadomości wielu wierzących. Jego genezy należy upatrywać w jednostronnym propagowaniu, w sztuce sakralnej i przedstawieniach popularnych, ikony Chrystusa w postaci czysto ludzkiej oraz obrazu Trójcy Świętej w postaci antrozo-zoomorficznej. Określenie „Kościół”, w potocznym rozumieniu, odnoszone jest do przedstawicieli hierarchii kościelnej, to jest do papieża, biskupów i kapłanów. Na bazie takich zakodowań wizualnych, w recepcji wielu wierzących, Trójca Święta, Chrystus i Kościół jawią się jako trzy odrębne rzeczywistości⁴⁷.

W przewyciężeniu tego błędu istotną rolę może odegrać ujęcie graficzno-obrazowe *Christus totus* (wykres 7), gdzie prawda o jedności Trójcy Świętej, Chrystusa i Jego Kościoła, jawi się jako ewidentna – wizualnie postrzegalna. „Kościół jest Ciałem, którego Chrystus jest Głową”⁴⁸. „Syn jest cały w Ojcu, cały w Duchu Świętym”⁴⁹. „Kościół stanowi jedno z Chrystusem”⁵⁰. Powyższe prawdy zostają ukazane w jednym, obrazowym ujęciu syntetycznym.

⁴⁷ Por. Wasilewski, *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, s. 75-76.

⁴⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 807.

⁴⁹ Tamże, nr 255.

⁵⁰ Tamże, nr 795.

Oddzielenie od „Całego Chrystusa” jest oddzieleniem od Boga w Trójcy Świętej Jedyne, od Chrystusa – Głowy i Jego Mistycznego Ciała – Kościoła.

b) Funkcja korygująca wykresografii. Dzięki przedstawionym wykresom przekaz słowny zyskuje nowy atut, jakim jest wizualizacja prawd wiary, przez co korekta błędów staje się łatwa i prosta. Metoda wykresograficzna koryguje lub ułatwia korektę 33 błędów występujących w nauce niektórych teologów oraz świadomości i podświadomości wielu wierzących. Skromne ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na omówienie wszystkich tych błędów. Dla przykładu wykres *Christus totus* ułatwia korektę pięciu błędów występujących w nauce o Kościele, którymi są: antyeklezjalizm (negacja istnienia Kościoła), polieklezjalizm (pogląd o istnieniu wielu Kościołów), oddzielenie Chrystusa od Kościoła, oddzielenie Chrystusa od Ludu Bożego oraz oddzielenie hierarchii od Ludu Bożego⁵¹.

c) Wieloaspektowy kontekst doktrynalny w wykładzie prawd wiary. Przekaz prawd wiary w ujęciu werbalnym, dotyczący obranej tematyki, z konieczności niejako skupia się na referowaniu kolejnych kwestii szczegółowych. Poszczególne aspekty obranej problematyki omawiane są rozdzielnie. Wiąże się to z naturą samego przekazu słownego. Ilustracją powyższego zjawiska może być nauka o chrzcie. *Katechizm* w nauce o chrzcie eksponuje kolejno bądź aspekt chrystologiczny – „chrzest jest narodzeniem do nowego życia w Chrystusie”⁵², bądź eklezjalny – „chrzest włącza w Kościół”⁵³, bądź pneumatologiczny – „chrzest czyni neofitę świątynią Ducha Świętego”⁵⁴, bądź trynitarny – „chrzest daje uczestnictwo w Boskim życiu Trójcy Świętej”⁵⁵. Można zapytać, jak dalece w mentalności czytelników *Katechizmu* zakorzeniona jest trychotomia teologiczna. W jakim stopniu określenia: Chrystus, Kościół, Duch Święty, Trójca Święta – odnoszone do przedstawień ikonograficznych, kojarzone bywają rozdzielnie?

Pomocą w przełamaniu tych trudności może być wykres *Christus totus*, gdzie wymienione aspekty są harmonijnie zespolone i ujęte w jednym przedstawieniu wizualnym. Należy też podkreślić, że ujęcie *Christus totus*, z uwzględnieniem modyfikacji tematycznych, występuje we wszystkich dalszych przedstawieniach wykresografii, co wyżej zostało zasygnalizowane. Omawiana tam problematyka zostaje każdorazowo osadzona w wieloaspektowym kontekście teologicznym⁵⁶. Wykresografia dysponuje nowymi atutami, których nie posiada przekaz czysto werbalny. Z tej racji wykresografia stanowi dopełnienie i ubogacenie przekazu werbalnego.

⁵¹ Por. Wasilewski, *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, s. 77.

⁵² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1277.

⁵³ Tamże, nr 1267.

⁵⁴ Tamże, nr 1265.

⁵⁵ *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Kielce 2005, nr 263.

⁵⁶ Por. Wasilewski, *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, s. 77-78.

Pozostała do omówienia jedna jeszcze funkcja metody wykresograficznej, funkcja parenetyczna (gr. παραίνεσις – upomnienie, przestroga), motywująca wybór ideału świętości jako jedynej drogi prowadzącej do pełni prawdziwego szczęścia. Na bazie czterech wykresów ilustrujących cztery drogi życiowe, zostały ukazane konsekwencje wyboru tych opcji: *Dobrowolne odłączenie od Boga – piekło*, *Ignorowanie Boga – agnostycyzm*, „*Katolik z metryki*” – *wybór czyśćca*, *Wybór przyjaźni z Chrystusem – antycypacja nieba na ziemi*. W niniejszym opracowaniu wymienione wykresy nie zostały zaprezentowane. Czytelnika zainteresowanego powyższą problematyką odsyłam do następujących opracowań F. Drączkowskiego: *Przyjaźń z Bogiem – źródłem szczęścia*⁵⁷, *Poza Kościołem nie ma zbawienia. Ujęcie graficzne*⁵⁸ oraz E. Wasilewskiego: *Aplikacja założeń metody wykresograficznej do teorii i praktyki homiletycznej*⁵⁹, *Ideal świętości. Przekaz Dobrej Nowiny w ujęciach graficzno-obrazowych*⁶⁰. W nawiązaniu do omawianej problematyki należy zaznaczyć, że wykresografia oferuje nowy rodzaj motywacji wyboru ideału świętości, oparty na przedstawieniach graficzno-obrazowych, ilustrujący walory i ułomności wyboru czterech potencjalnych dróg życiowych. Tradycyjne postulaty, ujmowane w formie imperatywów moralnych, dzięki ujęciom wizualnym stają się ewidentne i oczywiste.

W podsumowaniu należy podkreślić, że wykresografia nie tworzy nowego rodzaju teologii, lecz bazując na tradycyjnym przekazie werbalnym, otwiera przed teologią nowe możliwości i perspektywy dzięki wprowadzeniu ujęć graficzno-obrazowych. Wykresografia służy pomocą teologii w przezwyciężeniu trudności związanych z ułomnościami przekazu werbalnego. Dzięki wprowadzeniu stałych i niezmiennych ujęć graficzno-geometrycznych, omawiane prawdy wiary zostają ukazane w sposób prosty, jasny i zrozumiały. Przy ich pomocy może zostać przełamana zawilość i niekomunikatywność ujęć werbalnych, ich zróżnicowanie i zmienność, a także „segmentowość” teologii. Dzięki wprowadzeniu przedstawień graficzno-obrazowych tradycyjna teologia ubogaca się również o nowe atuty i funkcje. Stała struktura geometryczna poszczególnych wykresów ułatwia korektę wielu błędów, w tym w szczególności trychotomii teologicznej. Dzięki wykresografii wykład prawd wiary zostaje każdorazowo osadzony w wieloaspektowym kontekście doktrynalnym. Reasumując można powiedzieć, że wykresografia występuje w roli służebnej wobec teologii: „leczy” jej słabości oraz otwiera przed nią nowe drogi i ukazuje nowe możliwości.

⁵⁷ Por. F. Drączkowski, *Przyjaźń z Bogiem – źródłem szczęścia*, Pelplin 2004.

⁵⁸ Pelplin 2008.

⁵⁹ Gniezno 2015.

⁶⁰ Gniezno 2015.

DIAGRAMOGRAPHIC METHOD (DIAGRAMOGRAPHY) IN THE SERVICE OF THEOLOGY

(Summary)

Diagramography – is a way of presenting the truths of faith using parallel frames, i.e. verbal and graphical frames. This method helps theology in overcoming difficulties associated with limitations of verbal communication (obscurity of language, doctrinal segmentation, changeability of verbal conceptualization). The fixed geometric structure of graphical representation makes it easy to correct 34 errors, including theological trichotomy. Diagramography portrays a global vision of theology in the Christocentric perspective. The “Christus totus” diagram, which depicts unity and multifaceted aspects (trinitarian, Christocentric, pneumatological and ecclesiastical), plays a key role.

Key words: diagramography, method, visualisation in theology.

Słowa kluczowe: wykresografia, metoda, wizualizacja w teologii.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- BENEDICTUS XVI, *Litterae encyclicae „Deus caritas est”*, AAS 98 (2006) 217-252, tłum. pol.: Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est”*, Kraków 2006.
- CLEMENS ALEXANDRINUS, *Stromata*, PG 8, 685 - 9, 602, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, *Kobierce zapisków filozoficznych dotyczących prawdziwej wiedzy*, t. 1-2, Warszawa 1994.
- CONCILIUM VATICANUM II, *Lumen gentium*, ed. i tłum., w: *Sobór Watykański II. Konstytucje – dekryty – deklaracje*, tekst łacińsko-polski, Paris 1967, 78-175.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2003.
- Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Kielce 2005.
- PSEUDO-DIONYSIUS AREOPAGITA, *De divinis nominibus*, PG 3, 585A - 996B, tłum. E. Bułhak: Pseudo-Dionizy Areopagita, *O imionach Bożych*, tłum. Lublin 1995.

Opracowania

- DRĄCZKOWSKI F., *Dogmatyka w obrazach graficznych. Zagadnienia wybrane*, Pelplin 2011.
- DRĄCZKOWSKI F., *Geometryczna struktura teologii*, Pelplin 2012.
- DRĄCZKOWSKI F., *Kościół – Agape według Klemensa Aleksandryjskiego*, Lublin 1983, 1996².
- DRĄCZKOWSKI F., *Metoda wykresograficzna w katechezie*, Pelplin 2001.
- DRĄCZKOWSKI F., *Miłość syntezą chrześcijaństwa*, Lublin 1990.
- DRĄCZKOWSKI F., *Nowa wizja teologii. Ujęcie graficzne*, Pelplin – Lublin 2000.
- DRĄCZKOWSKI F., *Poza Kościołem nie ma zbawienia. Ujęcie graficzne*, Pelplin 2008.
- DRĄCZKOWSKI F., *Poza miłością nie ma zbawienia*, Pelplin – Toruń 1996.
- DRĄCZKOWSKI F., *Przyjaźń z Bogiem – źródłem szczęścia*, Pelplin 2004.
- DRĄCZKOWSKI F., *Skrót Katechizmu w ujęciu graficznym*, Lublin – Sandomierz 2002.

- DRĄCZKOWSKI F., *Struktury semantyczne wyrazu παιδεία w dziele Klemensa Aleksandryjskiego ΣΤΡΟΜΑΤΕΙΣ*, w: *Z zagadnień literatury greckiej*, red. J. Pliszczyńska, Lublin 1978, 127-151.
- DRĄCZKOWSKI F., *Synteza teologii w ujęciu graficznym*, Pelplin 2012.
- DRĄCZKOWSKI F., *Synteza teologii w ujęciu graficznym. Wydanie drugie, poszerzone*, Lublin 2014.
- DRĄCZKOWSKI F., *Synthese der Theologie in grafischer Darstellung*, Leipzig 2013.
- DRĄCZKOWSKI F., *Synthese der Theologie in grafischer Darstellung. Zweite, erweiterte Auflage*, Leipzig 2014.
- DRĄCZKOWSKI F., *Teologia w kategoriach geometryczno-matematycznych*, Pelplin 2003.
- KRUKOWSKI K., *Geometryczna wizja Boskiej rzeczywistości*, Pelplin 2013.
- KRUKOWSKI K., *Nowe narzędzie ewangelizacji. Metoda wykresograficzna*, Lublin – Pelplin 2011.
- WASILEWSKI E., *Aplikacja założeń metody wykresograficznej do teorii i praktyki homiletycznej*, Gniezno 2015.
- WASILEWSKI E., *Chrzest. Wszczepienie w Mistyczne Ciało Chrystusa*, Gniezno 2016.
- WASILEWSKI E., *Das Ideal der Heiligkeit. Die Botschaft der Guten Nachricht in grafisch-bildlichen Darstellungen*, Leipzig 2015.
- WASILEWSKI E., *Ein „Gutenbergischer“ Wendepunkt in der Theologie*, „Forum Katholische Theologie” 32 (2016) z. 2, 92-107.
- WASILEWSKI E., *Geometria w służbie teologii*, Pelplin 2015.
- WASILEWSKI E., *Ideal świętości. Przekaz Dobrej Nowiny w ujęciach graficzno-obrazowych*, Gniezno 2015.
- WASILEWSKI E., *Podstawowe Prawdy katechizmowe w 33 ujęciach graficzno-obrazowych. Pomoce katechetyczne z płytą CD*, Gniezno 2016.
- WASILEWSKI E., *Wykresografia – przełom „gutenbergiański” w teologii*, Gniezno 2017.

